

International
JOURNAL OF SOCIAL, HUMANITIES
AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
JOSHASjournal (ISSN:2630-6417)

Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language,
Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:15

2019

pp.204-208

journalofsocial.com

ssssjournal@gmail.com

KİLİS MASALLARINDA ESKİ KİLİS VE SOSYAL HAYAT¹

OLD KİLİS AND SOCIAL LIFE IN KILIS FOLK TALES

Doç.Dr. Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: orcid.org/0000-0002-2521-8562, Kilis/Türkiye

Article Arrival Date : 27.03.2019

Article Published Date : 10.06.2019

Article Type : Review Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.100>

Reference : Doğramacıoğlu, H. (2019). "Kilis Masallarında Eski Kilis ve Sosyal Hayat", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 5(15): 204-208

ÖZET

Masallar halk kültür ve edebiyatının mahsulleridir. Bu bağlamda halkın sosyal hayatını yansıtan bir ayna görevi görürler. Bu sözlü kültür ürünleri içerisinde oluştukları toplumun örf, gelenek ve göreneklerini sözlü olarak içlerinde taşırlar. Nesilden nesile sözlü olarak aktarılagelen masallarda eski insanlarımızın yaşantılarını, toplumsal düzenlerini ve inanışlarını bulabiliriz. Bu bakımdan masallar kültürümüzün taşıyıcılarıdır. Kilis masalları yüzyıllardır bu yörede anlatılan ve yaşlılardan torunlara bırakılan bir mirastır. Hangi dönemden ve hangi insanlardan aktararak günümüze ulaştığı konusunda bilgi sahibi değiliz. Ancak çağları aşarak günümüze ulaşan bu masallar eski Kilis'i ve bu şehirde yaşayan insanları göstermesi yönüyle ilginçtirler. Ayrıca çağlar öncesinde yaşayan masal kahramanlarının sosyal statüleri ve yaşantıları eski Kilis'in sosyal hayatını yansıtmaları yönünden dikkat çekmektedirler. Eski neslin yaşantısı ve sosyal hayatı masalları toplumun bir aynası konumuna getirmektedir. Masallar bir yandan toplumun sosyal yapısını çizerken bir yandan da eski Kilis'in panoramasını bizlere çizmektedirler. Kilis masalları içerisinde anlatılan vakalar Kilis'in sosyal yapısı ile ilgili bizlere ipuçları vermektedir.

Anahtar Sözcükler: Kilis masalları, sosyal hayat, sözlü kültür

ABSTRACT

Fairy tales are the crops of folk culture and literature. In this context, they serve as a mirror reflecting the social life of the people. These oral culture products carry the customs and traditions of the society in which they are formed orally. We can find the experiences, social order and beliefs of our old people in the fairy tales which are transferred orally from generation to generation. In this respect, fairy tales are the carriers of our culture. Kilis tales are a legacy that has been told in this region for centuries and left to children from old people. From which period and from which people have passed the fairy tales have reached today, we do not know about this. However, these tales, which have survived through the ages, are interesting in terms of showing the old Kilis and people living in this city. In addition, the social status and life of the fairy-tale heroes living before ages attract attention in terms of reflecting the social life of the old Kilis. The myths of the old generation and social life make the tales a mirror of society. While the fairy tales draw the social structure of the society on the one hand, they draw the panorama of the old Kilis to us. The cases described in the tales of Kilis give us clues about the social structure of Kilis.

Key Words: Kilis folk tales, social life, oral culture.

1. GİRİŞ

Kilis'te yüzyıllardır devam edegelen sözlü kültür ürünlerimizin en önemlilerinden biri masallardır. Eski toplumlarda televizyon, internet ve diğer iletişim araçlarının yerini masal ve halk hikâyeleri tutuyordu. İnsanlar eğlenmek ve bir arada hoşça vakit geçirmek için halk hikâyelerini ve masalları

¹ Bu çalışma, Doğramacıoğlu, Hüseyin, Kilis Masalları Derleme ve Tahlil Çalışması, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2002 adlı tezden türetilmiştir.

dinliyorlardı. Yaşlı ve bilge insanların etrafında toplanan insanlar masallarda anlatılan vakadan kendilerine pay çıkarırlar ve böylece sosyal hayatla ilgili hisse kaparlardı. Masallar küçük çocuklar için değil özellikle büyükler ve gençler için anlatılıyordu. Kilis masallarını dinlediğimizde küçük çocukların burada anlatılan vaka örgüsünü anlamalarının bir hayli zor olduğu görülecektir. Bu masallarda evlilik, ticaret hayatı, ana-baba ve çocuk ilişkileri hakkında yüzlerce tavsiyelerin olduğu görülmektedir. Bu masalları dinleyenler yaşlıların hayat tecrübelerinden yararlanmış olmaktadır. Böylece birden içine düşebilecekleri zor durumlardan bu tecrübeler vasıtasıyla kolaylıkla kurtulmuş olmaktadır. Masallarda eş seçimi konusunda nelere dikkat edilmesi gerektiği, iş ortaklıkları, ana babaya saygı, kanaat, iyilik gibi birçok konuda tavsiyeler bulunmaktaydı. Böylece nesiller masallarla eğitilmekte ve topluma yararlı bireyler durumuna gelmekteydiler.

2. MASALLARDA SOSYAL HAYAT

Kilis masallarında toplumsal muhtevalı masallar oldukça fazladır. Toplumdaki sınıf ayrımı, fakir-zengin mücadelesi, eşkıyalar, çocuk sahibi olma isteği, tüccarlık, alışveriş gibi birçok sosyal konu masallara girmiştir. Bu sosyal muhtevalı masallarda sürekli bir mücadele kavramı vardır. Bu mücadelelerde her zaman halkın içinden çıkan masal kahramanı galip gelir. Halk şuuru avam ile havas arasındaki mücadelede avamı üstün tutmuştur. Bazen de aynı tabakada bulunan insanlar arasında mücadeleleri görebiliyoruz. İşte Kilis masallarında sosyal hayat bu mücadelenin içerisinde bizlere sunulmaktadır.

Kilis'te anlatılan klâsik Keloğlan masallarından birisi olan Boyacı ile Keloğlan adlı masalda, Keloğlan'ın bir boyacı ile mücadelesi anlatılmıştır. Keloğlan ve boyacı burada inatçılıkları ile ön plâna çıkarlar. Bu mücadelede Keloğlan elindeki ipi boyacıya para vermeden boyatmaya kalkar. Ama boyacı bütün itirazları anında giderir. Masalda o dönem esnafının müşteriyi memnun edebilmek için bütün şikâyetlerine anında çözüm ürettiği ve itirazları hemen giderdiği görülmektedir. Esnaf ile müşteri ilişkileri o dönem sosyal hayatının bir parçası olarak masalda görülmektedir. Keloğlan bir yumak ipi boyatıp para vermeden gitmek isteyince münakaşa başlar. Keloğlan'ın kılık değiştirmesi, boyacıyı mezarlığa götürmesi hep bu inatçılığın sonucudur. Kırk Haramiler bu masalda da karşımıza çıkar. Bilinenin aksine onların korkak oldukları göz önüne serilir. Halk şuurunda yerleşen, "Eşkıyadan korkma" fikrini belki de azaltmak için masal, onları korkak gösterme yoluna girer. Masalın derin yapısındaki fikir, mesaj budur. Burada halkın sosyal yapısı ile ilgili şunu da söylemek gerekir: Masalda anlatılan eski Kilis'te eşkıyalık kavramı ön plandadır. O dönemde yol kesen halktan zorla para toplayan grupların olduğu görülür.

Sosyal hayatı aydınlatmaya yarayan bir diğer masalda yine eşkıyalık vurgusu yapılır. Akıllı Sıçan ve Kırk Haramiler adlı masalda Kırk Haramiler bir sıçanın bağırmasından korkup kaçarlar. Gasp ettikleri altınları da orada bırakırlar. Böylece Keloğlan toplumu soyan Kırk Haramiler'i yenmiş ve onları zarara uğratmış olur. Bir başka sosyal muhtevalı masal da Sünnet Dügünüdür. Bu masalda masal kahramanı olan kadın; Kaymakam, Kadı Efendi ve Ekmekçibaşı'nı oyuna getirir ve onları cezalandırır. Masalda bugün olmayan meslek adlandırması dikkat çekmektedir. Ekmekçibaşı anlam olarak günümüz fırıncısını karşılamaktadır. Kadı Efendi mahkeme yargıcı anlamındadır. O günün bu meslek erbabı başkasının namusuna göz koyan insanlar olarak anlatılır. Bu olaylar o dönem sosyal hayatında Kadı, Ekmekçibaşı ve Kaymakamın elit tabaka insanlar arasında olduğunu göstermektedir. Bu masalda bir iddia sonucunda olaylar gelişir. Bir adam karısına bir fikri ispatlamaya karar verir. Erkeklerin kadınların cilvelerine kolayca kanacakları düşüncesini yaptıkları entrikalarla savunma yoluna gider. O dönem toplumunun içerisinde bulunduğu sosyal yapı, gelenek, örf ve âdetleri, kahramanların hareketlerine de yansımıştır. Bu hareketlerde psikolojik ve sosyolojik anlamda köklü bir gelenek saklıdır. Metnin yapısıyla ilgilendiğimizde psikoloji ve psikanalizi kullanırız.² Böylece metinden hareketle o dönemin sosyal yapısını, insan ilişkilerini ve daha birçok bilgiyi elde edebiliriz. Bu masalda gördüğümüz ve elit tabaka diye tarif edilen kaymakam, kadı ve ekmekçibaşının

² A.J. Greimas, The Love-Life of the Hippotamus, Johns Hopkins University Press, 1983, s. 361

aralarında güçlü bir dostluğun bulunduğunu da müşahede ediyoruz. Bu insanlar yanlarına gelen ve gülümseyen kadına bir miktar para verip ona ilgi gösterirler. Burada halk muhayyilesinde bizlere verilmek istenen birtakım düşüncelerle karşılaşırız. Bu düşüncelerden biri de size karşılıksız bir şeyler veriliyorsa bunun bir karşılığının en sonunda sizden isteneceğidir. Bu düşünceler masalın derin yapısına gizlenen *ideal*lardır. Masalda adamın karısına yan gözle bakan ekmeğe başı, kaymakam ve kadı en sonunda cezalarını bulurlar. Masaldaki ilişkiler genellikle menfaat üzerine kurulmuştur. Kadı ile Kaymakam ve Ekmeğe başı toplumun gözde makamlarında bulunmakta ve ideali, yani ulaşılmak istenen makamları, temsil etmektedirler. Ekmeğe başı o dönem toplumunda bir kaymakam kadar önemli görülmektedir. Masalın sonunda, halktan olmayan bu insanlar, halkın kendi muhayyilesinde ürettiği masal içerisinde cezalandırılırlar.

Bir diğer sosyal muhtevalı masal, Keçinin Oyunu'dur. Bu masalda, atılan bir iftira neticesinde kız kardeşini öldürmek isteyen bir adam, bir torbaya yılanları doldurur ve bunu kız kardeşine verir. Fakat bu yılanlar birden bire altın olurlar. Bu olaylarda görüldüğü gibi cansız varlıkların canlanması veya canlı bir varlığın başka bir cismin yerine geçmesi dikkatlere sunuluyor. Masalın derin yapısında bize verilmek istenen asıl düşünce iftiraya kanıp hemen inanmamamız gerektiğidir. Masalda eski Kilis'te iftiranın bir sosyal hadise olarak varlığını gösterdiği anlaşılmaktadır. Özellikle bayanlara atfedilen namus iftirası ve buna inanan erkek tiplmesi sosyal hayatta bu tür insanların varlığını bizlere masal vasıtasıyla göstermektedir. Masalda etkin rol oynayan keçi, adamın karısının aldatmasını ve yalanlarını ortaya çıkarır. Daha çok sosyal muhtevalı olan bu masalda bir bakıma müfteri olan yani kendi suçlu olduğu hâlde başkalarına iftirada bulunan kimselerin eninde sonunda hak ettikleri cezayı bulacakları anlatılmıştır.

Aşiret Beyi adlı masalda ise hile ile kaçırılan bir kadının sonradan çocuklarına ve kocasına kavuşması anlatılmaktadır. Masalda Aşiret Beyi olarak adlandırılan adam kendi komşusunun ihanetine uğrar. Masalda aşiret ve bey kelimeleri bize göçmen boyları hatırlatır. Eski Türklerde boylar, konar-göçer şekilde yaşarlarmış. Bu masal, eski Kilis'te aşiret kavramının ne denli önemli olduğu ve Kilis'te aşiretlerin varlığını bizlere göstermektedir. Burada Aşiret Beyi'nin yanına kendi çadırını diken adam komşu olur. Ayrıca Aşiret Beyi'nin oğlunu kurtların kaçırmaması, diğerini de bir suyun götürmesi gibi olaylar eski kavimlerin yaşayış tarzlarıyla ilgili olan vakalardır.

Bir diğer Kilis masalı olan Akıllı Sıçan ve Kırk Haramilerde çocuk isteyen ve çocuğu olması için Allah'a yalvaran bir kadın görüyoruz. Kadın sonunda çocuk sahibi olur ama çocukları faredir. Kadının doğurduğu fareler onun hoşuna gitmez. Bu masalda geçen fare kendi babasına yiyecek götürür. Annesinin işlerine yardımcı olur. Bu fare aynı zamanda bağırdığı zaman korkunç sesler de çıkarmaktadır. Bu fare Kırk Haramilerle mücadele eder ve sonunda galip gelir. Kırk Haramilerin kaba kuvvete değil de mahkemeye başvurmaları da dikkate değer bir diğer husustur. Masalda fare olağanüstü güç sahibi değildir. Sadece zekâsını kullanarak başarıya ulaşır. Burada masal içerisinde bizlere çocuk sahibi olmak ile ilgili mesajlar verilmektedir. Eski Kilis'te çocuk sahibi olamayan insanların davranışlarını ve sonunda gelişen olayları görebilmekteyiz. Ayrıca çocuğu olmayan bir kadının fareden çocuk doğurması da daha önce masallarda rastlamadığımız orijinal bir vakadır.

Sosyal içerikli olan bir diğer masal da Keri'dir. Burada evlilik ve evlilikle birlikte gelen kaynana-gelin ilişkisi üzerinde durulmuştur. Tüccar olması sebebiyle sık sık seyahatler yapıp annesi ile ilgilenmeyen genç adam, evde olup bitenlerden habersizdir. Toplumda cereyan eden böyle hadiselerin iç yüzünü ortaya koyan bu masalda genç gelinin gaddarlığı ve yaşlı kaynananın masumluğu gözler önüne seriliyor. Oğlanın bir tesadüf ile annesinin durumuna vakıf olması neticesinde, masalın düğümü çözülür ve masal kahramanı eziyetten kurtulur. Toplumda genellikle kaynananın zalim olduğu fikri yaygındır. Ama bu masalda bu fikrin yanlış olduğu vurgulanmıştır. Burada gelin değil kaynana eziyet görmektedir.

Sosyal muhtevalı masallarda kahramanlar tesadüfen değil az da olsa mitolojik unsurlara haiz olarak oluşturulur. “*Sosyal muhtevalı masallarda kahramanının oluşturulması için mitlere başvurulsa da*

mitin sosyal anlamından, toplumdaki fonksiyonundan vazgeçilir”³ Mit artık kendi fonksiyonundan uzaklaşır. Bir Kerinin Yardımı adlı bu masalda hizmetçi, kaçırdığı ve kötülük ettiği genci yer altında saklar. Çocuğun kurtulması için kerinin yer altına inmesi gerekecektir. Masalda zaman kavramı da anlatılmıştır. Yaşlı kadın hamurunu yoğurur ve bir kenara koyar. Dokuz aydan fazla seyahat eder. O kervandan bu kervana katılır. Bütün olaylar biter. Nine eve geldiğinde sadece bir anlık zamanın geçtiğini fark eder. “*Edebî halk yaratisının içindeki hronotop dediğimiz olgu, zaman ile mekân öğelerinin, tamamlanmış bir bütünüün doğasına uygun olmasıdır. Bunda zaman daralır, sıkışır, bazen güzellik göze batacak düzeye erişir. Mekân ise toparlanır, tarihin ve zamanın hareketlerine uydurulur*”⁴ Masalda anlatılan toplumun, genel yapı itibarıyla yaşlılara değer verdiğini görüyoruz. Masaldaki nine nereye giderse gitsin, hürmetle karşılanır ve saygı görür. Masaldaki konuşmalar ile duygular aktarılmaya çalışılmıştır. Ağlayan bir kadınla ninenin konuşmaları bize o evde neler olduğunu vermekle görevli semantik öğelerdir. Böylece Kilise özgü ağız özellikleriyle anlatılan bu masalda eski Kilis yaşantısını ve kaynana-gelin ilişkilerini görebilmekteyiz.

Yoksulluktan bıkan iki arkadaşın serüvenlerinin anlatıldığı bir başka masalda ilk önce geçimlerini sağlamak için ölü numarası yapan iki arkadaştan bahsedilmiş. Masalda olağanüstü hiçbir durum ve olay yoktur. Olaylar tamamıyla sosyal bir ortamda gerçekleşiyor. Ölü için para toplanması ve defin işlemleri her zamanki işler türünden anlatılmıştır. Burada eski Kilis defin merasimini ve bunun nasıl yapıldığını görebilmekteyiz. Masalda, yine diğer masallarda olduğu gibi Kırk Haramiler çaldıkları paraları bırakıp kaçarlar. Böylece daha önce söylediğimiz eşkıyalık vurgusu yapılmış olur. Masalda ayrıca müezzinin yemeğini yiyen adam ilk hatayı yapmış olur. Başkasının hakkını ve yemeğini izinsiz yiyenin sonu iyi olmaz, mesajı verilir. Bunlara ek olarak eski Kilis’te Masalın başında İstanbul için söylenen genel bir atasözü vardır:

İstanbul ya maraz kapısı ya meres kapısı. (orda insan ya zengin olur ya da bir derde yakalanır.) Burada sosyal hayat İstanbul’a uzanır ve eski Kilis’te İstanbul’un halk arasında bilinen yüzüyle karşılaşırız.⁵ Burada yine masalın yapısını oluşturan cümleler genellikle karşılıklı konuşma şeklinde verilmiştir. Karşılıklı konuşmalardan hareketle insanların nasıl düşünüp nasıl davrandıkları hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. Paylaşım unsuru, masalda ortaya çıkıyor. Kırk Haramilerden birisi bu üç kişinin ölü olduğunu ve miras paylaştıklarını anlatır.

3. SONUÇ

Sosyal muhtevalı masalarda, gündelik hayattaki olaylar, insanî ilişkiler, aile hayatı gibi konular işlenmiş ve bazı nasihatvari mesajlar verilmiştir. Bu nasihatlerde ve masalarda anlatılan olaylarda eski Kilis’e has sosyal yapıyı ve insanların davranış biçimlerini aydınlatabiliriz. Masalarda anlatılan olaylarda masal kahramanları arasındaki konuşmalardan hareketle sosyal yapı hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. Ayrıca çarşı Pazar ahvali, meslekler, insanların gelenek ve inançları hakkında da masallar orijinal birer kaynaktır. Bu nedenle Kilis masalları yüzyıllardan akıp gelen anlatılar olarak kıymet taşır. Kilis masallarının hangi devirde ve hangi sosyal şartlar altında oluştuğunu elbette kesin çizgilerle söyleyemeyiz ancak tarihin içinden halk şuuruyla akıp gelen bu masalarda eski Kilis yaşantısını, meslekleri, insanların davranış biçimlerini dolayısıyla masalların içinden çıktığı sosyal ortamı bir nebze de olsa görebiliyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

Greimas, A.J. (1983), *The Love-Life of the Hippotamus*, Johns Hopkins University Press.

Akis, M. (2012). *Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Kilis Sancağında Vakıflar ve Gelir Kaynakları*, Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü

³ Şakir İbrayev, age, s.258

⁴ Şakir İbrayev, age, s.234

⁵ Bu konuda bkz: Akis, M. (2012). *Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Kilis Sancağında Vakıflar ve Gelir Kaynakları* ve Akis, M. (2016). *Birgi Şehri Vakfiyelerine Göre Birgi’de Bulunan Medreseler*.

Uluslararası Kongresi, 21-23 Kasım, İstanbul, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 6, Cilt 3, Sayfalar: 791-808, Ankara.

Akis, M. (2016). Birgi Şehri Vakfiyelerine Göre Birgi’de Bulunan Medreseler, İzmir Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, sayfalar: 29-49, İzmir.

Akis, M. (2012). İslami Dönemlerden Cumhuriyete Kadar Kilis, Belgelerle Kilis, Bilnet Matbaacılık, İstanbul s. 113-141

Akis, M. (2015). Osmanlı Kadı Sicillerine Göre 16. Yüzyılın İkinci Yarısında Antep’te Sosyal Yaşam İçerisinde Kişileri Kandırmaya Yönelik Hareketler ve Dönemler Göre Değişimi, Yalan Kitabı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s. 255-271

Doğramacıoğlu, H.(2002), Kilis Masalları, Derleme ve Tahlil Çalışması, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2002.